

Difficultas in opere virtutis ex assuetudine
vicioſi pueniens plus de pſe dirimit racōem
laudis et glorie meriti q̄ augment; Tamen
male habituatſ quin niſi ex maiori conatu
opus ſimile ad bene habituatū p̄ficere nequit
magis inde redditur incōtaliter cōmendandus.

De ſullaminitas qua quis contra
iudiciū ſuperioris ſui et prudencioſis ſui repu
tat ſe minus iuſto ad aliqua faciendum et per
ſinaciter refugit officiā a ſuperiore impoſita
ad inobedienciam ſuperbam imputatur quia
iudiciū ſuum nimis preſert et immitatur pru
dencie pprie. Secus ſi ducatur pprie lege ſpi
ritus ſancti de qua debet eſſe certus. Secus p̄
terea ſi ſciat piculū ſuū euidenter. de quo fidē
facere ſuperiori nequit.

De Auaricia. c. 7.

Varicie obiectum eſt immodera
ta poſſeſſio quod ex genere ſuo
non videtur eē mōſle vniuerſaliē
ſed in mōſle trāſit dū ex delibera
tione efficaci et abſoluta appetuntur querun
tur vel rapiuntur aut retinētur aliena inuitis
dñis qualicumq; modo fiat clam vel palam
vi vel fraude conſilio vel auxilio. Perſectim
ſi res ſit notabilis detrimenti et appetitu ſuf
foecante rationem et a dei ſeruiſio penitus
impediente etiā licita vel propria bona

appetitūe quērūt seu retinētur. quasi in eis
spes totius auxiliij velud in deo poncretur
mortale est: quaz aualcie spēm aplus ob hoc
appellauit ydolorum seruitutē. Non debet
aliquis dici tenē rem alienam inuito domino
quū nesciente. quā dñs psumitur rōnabiliter
cōsensurus ex familiaritate vel aliūde dum
sciuerit. aut si iuxta dictamen rē rōnis ita dō
cōsentitē quēadmod in extrema nccitate aut
dum cū nōbili detrimēto reddētis. et cū modi
ca vtilitate recipientis alienū. qd dāpnū sub
pua expectacōne pōt euitari. nullus preterea
gladium arreptū dicēt ēddēdum in manus
dñi dum furit. quā q̄ illū instantius repetēt

Sub furibus aut sacrilegis aut raptoribus
cōprehēdūtur quo ad crimis equalitatē
quū quic sit de restitucōe faciēda ipi⁹ aduōtī
fouentes causam quam credē debent iniustā
aut p culpam percentes iustam. et medicī in
fideles et iudices mali et prelati qui preficiūt
offitijs publicis et beneficijs presertī curatis
illos quos scire debent esse raptōres et aiarū
destructores. bonis spretis. ipsi prozsus cōfili
arij dñoz ad tallias iniustas. et gñaliter qui
talia agūt aut etiā consenciunt agentibus

Acquirere medijs illicitis. illicitū est plus
vel min⁹ iuxta maliciā medjoz. varijs insuper

secūm naturam contractū in acquirendo. Ita
vt qñq; transeat res in verū dñūm peccātis
qñq; non. Contract⁹ enī qñq; irritat̄ dimino
iure l̄ humano qñq; permittit̄ vt infra dicen
dum est. Symōia q̄ est studiosa voluntas
emendi aliqđ spūale vel annexū spūali cōstat
qđ de genere suo est mōilis pl⁹ vel min⁹ pprie
vel in pprie iuxta naturā eius qđ dicit̄ spūale
Tpalitates enim ecclie q̄ quis eis dicatē sint
pprie tñ spūales non existūt. nec symōie no
men nisi positio iure recipiūt. In actibus q̄
sunt symōiaci solo iure positio cadit p̄scriptō
vt in recepcone moderata p̄ sigillo aut littera
aut sustentacōne ministroū in collacōne ordi
num. in alijs nō ita. Ifaciens aliquod op⁹
spūale a inde mercedem tpalē expectās aut
econtē q̄si vnū sit rōnabile p̄cū alteri⁹ symo
niacus est aut p̄sita corde vel ore vel opere
dicitur aut tpale q̄t q̄ pōt precio tpali cōpari
vt est obsequium curialiū a similia. Sustēt a
cōnem suam moderatā in tpalibus aliūde nō
hitam si quis expectat ex ope spiritali non
incurrit ex hoc symōiacam p̄uitatem. quia
dignus est opari⁹ mercede sua. Caueatur tñ
turpis questus a scādulosus a intencōis ocu
lus conseruetur incorruptus vt non ibi statu
atur principalis finis in mercede temporalī

sed subordinatus ad deū. aut non contra deum
Ita de predicacōne. ymo de dilcōne dei super
oia dici posset. et de bñficiorū appetitu. Sy
moniacō ex pacto vel ope nullum ius acq̄rit
in beneficio vel fructibus eius. qñ restituere
teneatur. secus si steterit in sola voluntate q̄
iam nō dicere studiosa. Similiter de hēticis
puniendis cōdistingue. De ludo taxillorū
de torneamentis. de vsuris varijs et palliatis
dicunt iuristarum pluēs. irritatos ab ecclesia
illic eē tractus. Secus in meretricō a histrio
natu. et symonia interiori. in missis cantādīs
a alijs quibusdam. vt forte in deicis mercatu
ras aut medicinam. aut aduōciā absq; dispō
sacōne exercentib⁹. Bñficiatus iusto titulo
si simpliciter omittat dñm serūciū in omnib⁹
non videtur acquirē ius in fructibus apud
deum. Multa faciūt ad hoc ut aliq̄s faciat
fructus sui beneficij esse suos in foro exteriori
ymmo a q̄ restituere non teneat. que aīa; a
peccō mortali nō liberāt vt intraē subito certis
horis ad eccliam et intēcōne solum questuosa
et similia. Si certa bona beneficiatus ha
beat instituta pro paupibus a illa cōsumit ad
alios vsus. ipse ad restitutionem obligatur
Secus si totum sit cōmissum fidei sue. vbi et si
peccet grauiter a sacrilege quādoq; abutēdo

bonis illis luxuriose tñ restituere non tenetur
Si teneat quis plura bñficia ex dono supio
ris in casibus non excusantibz hanc pluralita
tem peccare pōt vt qz. cōferēs p indiscretōem
Recipiens p ābicōem. Nichilomin⁹ occupās
restituere pcepta non tenet. Sed nisi pcciteat
a p futuro pvideat non erit ei sal⁹. Qñtūcūqz
multa beneficia aliquis teneat auctoritate su
pioris illa pñt dici vnum bñficiū sicut plures
tunicæ i magnis frigoribus vna tunica et hoc
vnitate morali si illa omnia non sint nisi ad
sufficientem decentiā status occupantis sedu
so scandalo et impossibilitate officiandi per
se vel alium nō exñte. Bñficiū datur ppter
officiū nō quā in dicendis horis solū. Alio
quin duplex officiū ad duplices horas obliga
ret. Sed officiū est quid qd ecclie a proximo
prodest scdm q magis beneficiatus est ma
gis obligatur. Si omibus circūstantijs hic
inde pensatis iudicare debeat prelati petz
esse sufficientiorem notabilit̄ a simplici ter ad
hanc curam obtinēdā et det sciēnt̄ insufficiētā
peccat mortaliter quia nō habet rectū oculum
Secus si non sit nōbilis dñia. In collacōe be
neficij p̄sertim non curati haberi potest ēspe
aus licite ad obsequia licita et honesta ali
cui⁹ a ad genus et ad spē p̄ficiendi in futuro

alia multa. dū tamen intentō principalior et
finis sit deus et vtilitas ecclie. et scādalum eui
tetur. Insufficiens ad obsequiū ecclie p̄sertū
de quo non est spes de breui p̄fectu quocunq;
si p̄moueri querat. peccat mortaliter. et eum
p̄mouens similiter. si hoc scire tenebat. In
moralibus id qđ modicum est. p̄ nullo repu
tatur. tamen diuini modici est qđ paupi non
parum. nec insup modici dicendū est apud
deum. illud qđ efficaciter et principalit̄ iducit
aut induci queritur ad aliud qđ debet. Secus
si parū sit incitamenti et velud occasionalis
in intentōne recipientis et dantis. scđm hoc qđ
titificetur munex receptō in iudicijs et p̄latia
Raro licet alicui querere prelaturam. sicut
raro contingit. vt aliquis possit absq; p̄sūp
sione indicare se talem. qualē dicit apostolus
oportere ep̄m esse. Tamen necitas euidentis
ecclie et p̄babilis cōiectura fidē faciēs de suffi
cientia sua p̄nt appetitum talē aut excusabile;
aut laudabilem efficē. Liberius p̄t homo
litteratus licentiam in sua scia qđ prelaturam
appere. scđm itaq; erigit p̄fectione; in ḡtuitis
de qua non ita licet p̄sumē. sicut de eruditionis
qualitate. Dum curat̄ baptizare puerum
sine pecunia. aut sepelire mortuum noll;. liceret
alicui graue piculū i mora vidēti daē pecuniaz

non ut precium sed intentione veracitatem suam
redimendi pecunia tamen nec cum curato
non in dominium et ius tanquam vere data sit sed
in potestatem debet et ipsa restitui. Simile de
prelato et iudice damus iudicium in eis quod gratias
ministrare debent. Studium licet presertim
auctoritate superioris et ad proficiendum pro se
et alijs in posterum non ad oculum vel curiositate
susceptum excusari potest prelatum vel curatum
a residentia personali pro tempore ubi de vicario suf-
ficiendi primum est. Alioquin studere est se mer-
cenarium a lupum ouibus exhibere. Ad vi-
gilias mortuorum et alia suffragia quae in ecclesijs
secundum distributiones quotidianas instituta
sunt beneficiatus studens aut legitime ab-
sens non tenetur. Horas canonicas adap-
tare horis diei ut primam prime tertiae tertiae
quamvis singularibus personis sit congruum
non tamen necessarium. Horas enim quascumque
preuenire vel subsequi pia intentione seu v-
tilitate phas est. ut de sero dicere matutinas
pro mane sequenti. Usus ecclesie sue cu-
ius finis est principalior titulus aut quam
adualiter incolit beneficiatus regulariter in-
sequi debet nisi dispenset vel superior aucto-
ritas vel paupertas vel pia conuiuentium ca-
ritas atque utilitas. Usura proprie dicta

que tunc dno & naturali contraria est. et de se mo-
lem culpam habet. est aliquid recipere ex pacto
ultra sortem. Sortem vero estimam⁹ appella-
tam. ius quod habetur in re per venditionem aut
emptionem. aut alium modum. secundum quem transit
dominium rei in eminentem et fit sua. Quia ius
utendi pecunia ad tempus vel pro se impio non transit
in aliquem absque eius dominio. propterea in materia
pecunie comodatio et venditio coincidunt et
illuc sepe usus colligitur. Ibi enim aliquis pro re
sua aliquid dare compellitur. Recipiens ad
usuras necessitate compellitur sub intentione dandi
illud quod est ultra sortem tanquam suum. et ad redi-
mendum veraciones suas et dampna. non videtur
mortaliter delinquere. quia nec proprie cum usurario
dampnabiliter exigente precipat in crimine. Sed
nec pro hoc ius habet usurarius in dato obsta-
te ecclesiastica auctoritate que receptionem hanc
revertat. Omnis fere contractus usurarius ex
generis potest pro pia intentione dantis et recipi-
entis transferri a suo generis in opus pietatis. ut
si causa succurrendi principaliter indigentie
proximi ex vna parte. et preseruandi se indigentem
ex altera. petat aliquis ultra sortem. nisi infra
tale tempus sua fors ei detur. sic quod mallet teste
scientia suam sortem apud se manere nunc sine
illo precio. quam tunc cum tali precio eandem recipere ob-

Dampnum certū vel pbabile quod ex solutio
nis dilacōne sortitur sicut in redditib⁹ sensua
libus ēcipiendum p dños certis tēminis qñq;
pena pecuniaria imponitur non soluentibus
die assignata potest aliquis recta intencōe et
p securitate solutionis taliter statuere in pū
culari contractum vel concessioē ad tēminū. Est
aut illi⁹ intencōis signum si mallet creditor
id qd concessum est tpe statuto vel p̄us ēcipe
q̄ tēminū elabi a emēdā incurreretur. Sic de
ementibus redd. t⁹ sub libtate redimēdi iudī
cam⁹. Vēdicōes ad tēminū a ad tps. i cal
ori p̄cio. Similit̄ omutacōes in quib⁹ p diligē
tiam vendētis res in nullo meliorat̄ cū tamen
certum lucretum affertur absq; peiculo dampni
sunt frequentius peccata mōilia quāuis non
semp vsuā pprie dicta. In guerris faciēdis
que malis in numeris plene sunt nunc ad
istos innocentes nunc ad illos sola vtilitas
reipublice eas excusat a mortali que vtilitas
est vniō ciuū cū p̄ncipe a adinuicem. a cō
seruatio patrie aut euitatio dampni publici
notabiliter peioris q̄ sic dampnum p̄iculaē
ex guerra pueniens. Guerre iniuste scite
esse tales aut que tales debent iudicari non
excusant. A furtis. homicidijs et Rapinis
quin restitucōes aut emendas fieri necesse sit

quācum erit possibile. Seruitutes p̄p̄oz in
eis que non sunt cōtra legē dei et natūe. pore
runt ex suis vel patrū de meritis. vt aspiratio
nibus ⁊ rebellionibus rōnabiliter introduci
vt tallie qued angariaōnes .et similia. sicut
indeis postulantibus regem. dñs imposuisse
videtur. Accepō personarū in gubernacōe
reipublice et gñaliter apud omnem iudicē et
principem de se illicita est. nūc mōzliter nūc ve
nialiter ex circumstancijs ⁊ obiecto et pollicie
cuiuslibet maxime turbatiua. non est autem
accepō psonarum nisi vbi debitū est ⁊ p̄itas
vtrobique. Quia in gracijs faciendis. vnum
capere alium dimitte. non est accepō perso
narum. aut si res nō sūt pares. Retinē t̄bu
ta et subsidia rōnabiliter introducta peius est
furto simpliciter in subditis. et exigere violenter
aut fraudulenter subsidia indebita a subditis
per principem rapina dāpnata est qm̄ autem
hoc est. ⁊ qm̄ nō. generali regula tradi nequit

Mutatio monetarum pōt esse par aut ma
ius delictum ex se. q̄ esset in casu. falsam aliq̄
fabricare. qm̄ scdm̄ dāpnū reipublice opus
tale qd̄litet assumit modum culpe. q̄ si prin
ceps dicat se dñm̄ monete eē sit ergo domin⁹
bonus dispensator nō tyrann⁹ nec discipator

Omnia sūt principis. nō quidē p̄p̄ietario

iure nec pro se sed pro necessitate reipublice. Et
quid mirum cum necessitas facit persone etiam sin-
gulari aliena esse sua. Omnia beneficia sunt
pape tanquam ordinatori supremo non tanquam do-
mino aut possessori. immo nec tanquam immedi-
ato dispensatori regulariter et vniuersaliter. nisi
prelatorum inferiorum iniquitas. aut manifesta
ecclesie utilitas casibus certis istud exigeret.

Ab usurarijs et raptoribus quos constat
ex alio iusto nichil habere. stipendia seruicorum
fuisse non licet sub pena restitutionis faciende
et participationis in crimine. Ab usurarijs et
raptoribus quos habet constat aliud ab usuris
et rapinis sufficienter sustentatione tot serui-
torum utputa quatuor et non plurius. pro seruitor
sibi necessarius vnus ex illis quatuor stipendia
obsequij sui recipere. aliter non. Non dimitti-
tur peccatum nisi restituatur ablatum hoc est nisi
voluntas efficax restituendi assit dum possibili-
tas et oportunitas accesserit et prout sapiens
presecutus confessor prelatus determinabit. ut
quod veris dominis si supersunt aut heredibus suis
aut si fieri nequeat. quia non sunt aut igno-
rantur in pios usus referantur ablata.

Nemini de bonis alterius ipso inuito licet
ducere statum ultra pacem necessitatem
sui et suorum. maxime ubi posset laborare

aut etiam in casu medicare. propter hoc bonorum
omnium cessionem pro finali remedio iura consti-
tuunt. Iur aut raptor non solum tenetur
restituere ablata. sed dampna inde sequentia
omnibus rite compensatis. Similiter retentores testa-
mentorum aut plus iusto differentes eorum
complectentem in graue iacturam animarum. Nemo
de necessariis suis simpliciter tenetur largi
primo nec de necessariis secundum statum suum sed nec
de superfluis suis. ut sua sunt sub pena peccati
mortalis. nisi ubi grauis necessitas circa alterum
ipso presumere debente quod alius non succurreret
immineret. Necessitas enim extrema primi
preferenda est soli decencie proprii status. quanto
magis superfluitati. Scienter dimittere superflua
sua non debet consumi per putrefactionem aut alias
potius quam in usus pios ipsa largiantur. vix a
culpa mortali aut nunquam potest excusari. The-
saurizare de se non est illicitum sed periculum. quia
ius ex circumstantiis potest fieri criminale. ut si
fiat ex alieno. aut desperando de diuino auxi-
lio. aut in grande preiudicium reipublice aut
si alijs peruenibus non succurrit. Vendere
rem cuius quam emptam est. si non debilis sit excessus
in lucro. omnibus miseris et periculosis et industriis
hinc inde compensatis. est regulariter de se malum
et peius si propter indigentiam primi hoc fiat

Et si res vendita ex sua industria meliorem
conditionem nullā adeptā est nec in se nec ex
trinseca cōsideracōne. vt qz p̄pinq̄or. et ad vsū
facilior. et similia. Defectus rerum vendēda
rum quos quilibet ad extra p̄sumit cognoscē
de facili sicut nec abscondendi sunt fallacibus
cautelis. Sic nec eos dici necesse est presertim
quo ad fori extrinsecā iudiciū et quo ad deū
etiam si p̄c̄ij quātitas p̄porcōnabilē ad defectū
minuatur. Dāpnā q̄ alijs nō ex culpa et ne
gligentia sua mercando incurrit p̄tē vendēdo
deducere. Presertim si dāpnū sit p̄nēs de se et
q̄ si regulariter ad mercaturā. Alio q̄ nō opor
tet. vt si de meitorum merces ignis fortuit⁹ as
sumpserit. Secus p̄tēa vbi ex culpa vel sponte
aliquis mercedes defectuosas cōduxerit vt in e
quis et mulis fieri solet sed nō licz vt vendat
p̄ integris neq; de⁹ irridetur. Cū deceptōe
vltra medium iusti p̄c̄ij cōtractū imitū leges
interimunt. In alijs vero casibus. etiam si p̄c̄e
cent vendētes res suas enormit̄ tamē esticūē
nō tenentur emētib⁹ quātū regularit̄ occurrit
iudicādum. Legit̄ē p̄scribēs in re p̄us alie
na illam neq; quo ad deū eddē cōstingit. Sec⁹
si fraus in p̄scribēdo fuit vt defectus bone fidei
q̄ fraus si pateat in iudicio exteriori ad reddē
dum p̄scribēs impellit quātō magis apud deū

si lateat aut pateat. Mercatores earūdem
rez si cōspirent adinuicē q̄ nō nisi p tali p̄cio
notabiliter excessiuo merces suas tradent. ipsi
quo ad forum exterius. si sciat et quo ad inte
rius dampnādi sunt. Solucō decimarum
sacerdotibus est de iure dīno. quatinus inde
sustententur. sed quotā hanc vel illā affigere
aut in alios redditus commutare positi iuris
existit. In redditibus ad vitam emendis
aut gregibus oriūm prestandis ad modum
lucti sic in mercaturis. sic in filibus regularit̄
contractibus qui nō penitus ex vno latē dau
dicant. q̄ videlicet ad vtrumlib; nūc luctum
nunc dāpnūm imminet. nunc vendenti nunc
ementi nulla videtur esse malicia de ḡne. sed
circumstācijs alijs vestiri male posse nullus
nescit. Campsores p centum frācis reddē
tes certam quotam in fine āni cū integra pe
cunia et similiter mercatores. difficile est ab
illicito contractu liberare. nisi bonificauit hos
contractus causa pia. qd fieri nōnūquā posse
non negam⁹. sed securius est oppositum. A
rebus que vsu peiorantur. a rebus insuper q̄
rum vsus translatōe dñni fructū affert certū
licitum est precū locatōis adipisci. Empcō
nem decem solidorum ad ppetuū sup fundum
aliquem cētū libraz. aut sub obligatōne tocū⁹

magne hereditatis. difficile esse. dicunt aliqui
p̄ directum iustificare. p̄ indirectum autem possit
aliquis totum fundum vendere pro viliori precio
Postea ipsum cariori recipere usque ad deducio
nem illorum decem solidorum. De vico gula. c. vi.

Nla est appetitus immoderatus com
medendi non competit ex suo genere
quod sit mortalis nec etiam in delatione
inde consequenti. Sicut autem mortalis tri
pliciter. Aut si comestio est contra prohibitionem vel
votum siue hoc sit ratione cibi. seu temporis. seu loci.
Aut secundo quando aliqua fieri precepta sunt ob
gulam scienter vere vel interpretatiue obmitt
itur. vel perpetrantur prohibita. Aut tertio de
quod quando corpus aut ratio notabili detrimento
per gulam scienter vere vel interpretatiue pregra
tur. In moralibus ille dicitur interpretatiue scire
aliquid. quod et si adus scire negligat scire tamen
debet a discrimini non semet obicere. Vocamus
insuper scientiam non per demonstrationem sed per vehementer
et probabiliter dicitur. Ieiunijs ecclesie vel alteri ab
stinente neco cum nobili et proprio cognito quamvis sui
corpis et usus rationis obligat. sedulo scandolo
nemo tamen leuiter sibi fingat quamvis ab ieiunio ab
stinencia quam ex ipsa paucores peunt quam ex gula
Pueros et senes pregnantes et nutrices et
infirmi et paupes non habentes vni seculi esse possint